

ТЕМА 5.

ЕКСПЕРТИЗА ПРОЄКТІВ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Мета: ознайомлення із сутністю, видами, основними принципами та методологією проведення експертизи проєктів нормативно-правових актів як важливого елементу нормотворчого процесу для забезпечення якості та ефективності законодавства.

План:

1. Поняття експертизи проєктів нормативно-правових актів, її види.
2. Правова експертиза проєктів нормативно-правових актів. Особливості наукової правової експертизи проєктів нормативно-правових актів.
3. Експертиза нормативно-правових актів на відповідність. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
4. Експертиза проєктів нормативно-правових актів на предмет їх відповідності *acquis communautaire*.
5. Гендерно-правова експертиза нормативно-правових актів.
6. Антикорупційна експертиза проєктів нормативно-правових актів

Перелік ключових термінів і понять: експертиза проєктів нормативно-правових актів, правова експертиза, наукова правова експертиза, експертний висновок, корупціогенний фактор, гендерно-правова експертиза, антикорупційна експертиза, *Acquis communautaire*, адаптація законодавства, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, дискреційні повноваження, гендерна рівність, корупційні ризики, Європейський суд з прав людини.

1. Поняття експертизи проєктів нормативно-правових актів, її види

Експертиза проєктів нормативно-правових актів (НПА) – це спеціалізоване дослідження, яке проводиться уповноваженими суб'єктами з

метою оцінки відповідності проєкту НПА встановленим вимогам та стандартам. Вона є важливим елементом нормотворчого процесу, що сприяє підвищенню якості законодавства та забезпеченню його ефективності.

Основні характеристики експертизи проєктів НПА:

- здійснюється на етапі підготовки проєкту НПА до прийняття;
- проводиться компетентними особами або органами;
- має на меті виявлення недоліків, прогалин та колізій у проєкті НПА;
- завершується формулюванням експертного висновку з рекомендаціями щодо удосконалення проєкту.

Види експертизи проєктів нормативно-правових актів:

1. За суб'єктом проведення:
 - державна експертиза (проводиться державними органами);
 - громадська експертиза (проводиться інститутами громадянського суспільства);
 - міжнародна експертиза (проводиться міжнародними організаціями).
2. За об'єктом дослідження:
 - правова експертиза (оцінка відповідності правовим нормам та принципам);
 - фінансово-економічна експертиза (оцінка фінансово-економічних наслідків);
 - екологічна експертиза (оцінка впливу на навколишнє середовище);
 - соціологічна експертиза (оцінка соціальних наслідків);
 - кримінологічна експертиза (оцінка впливу на криміногенну ситуацію).
3. За предметом дослідження:
 - експертиза на відповідність Конституції;
 - експертиза на відповідність міжнародним договорам;
 - експертиза на відповідність *acquis communautaire*;
 - гендерно-правова експертиза;
 - антикорупційна експертиза;

– антидискримінаційна експертиза.

4. За обов'язковістю проведення:

- обов'язкова експертиза (передбачена законодавством);
- факультативна експертиза (проводиться за ініціативою).

Значення експертизи проєктів НПА полягає у забезпеченні якості законодавства, його відповідності суспільним потребам та міжнародним стандартам, а також у запобіганні прийняттю неефективних або шкідливих нормативно-правових актів.

2. Правова експертиза проєктів нормативно-правових актів. Особливості наукової правової експертизи проєктів нормативно-правових актів

Правова експертиза проєктів нормативно-правових актів – це спеціалізоване дослідження, спрямоване на оцінку відповідності проєкту НПА вимогам чинного законодавства, правилам юридичної техніки та системі права в цілому.

Основні завдання правової експертизи:

- перевірка відповідності проєкту НПА Конституції та чинному законодавству;
- оцінка юридичної техніки проєкту;
- виявлення можливих колізій та прогалин;
- перевірка системності та узгодженості правових норм;
- аналіз механізмів реалізації норм права

Суб'єкти проведення правової експертизи:

- юридичні служби органів державної влади;
- Міністерство юстиції України;
- фахівці в галузі права;
- науково-дослідні установи.

Етапи проведення правової експертизи:

1. Концептуальна оцінка проєкту НПА.
2. Системно-юридична оцінка.
3. Юридіко-технічна оцінка.
4. Формулювання експертного висновку з рекомендаціями.

Наукова правова експертиза – це вид правової експертизи, що проводиться науковими установами або вченими-юристами з метою оцінки наукової обґрунтованості проєкту НПА, його відповідності сучасним досягненням юридичної науки та практики.

Особливості наукової правової експертизи:

- проводиться науковими установами, вченими-юристами або науковими підрозділами юридичних навчальних закладів;
- передбачає більш глибокий аналіз проєкту НПА з урахуванням теоретичних розробок та наукових досліджень;
- оцінює не лише юридичну техніку та відповідність чинному законодавству, але й наукову обґрунтованість, доцільність та ефективність запропонованих правових рішень;
- спрямована на розвиток і вдосконалення правової системи.

Правова основа проведення наукової правової експертизи:

- Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу»;
- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»;
- Регламент Верховної Ради України;
- інші нормативно-правові акти.

Значення наукової правової експертизи:

- забезпечення наукової обґрунтованості нормативно-правових актів;
- підвищення якості законодавства;
- запобігання прийняттю недосконалих нормативно-правових актів;
- сприяння розвитку правової системи відповідно до сучасних наукових досягнень.

3. Експертиза нормативно-правових актів на відповідність Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Експертиза нормативно-правових актів на відповідність Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ) – це спеціалізоване дослідження, спрямоване на оцінку відповідності проєкту НПА вимогам ЄКПЛ та практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ).

Правова основа:

– Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року;

– протоколи до Конвенції;

– Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»;

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини».

Основні аспекти експертизи на відповідність ЄКПЛ:

1. Перевірка дотримання основних прав і свобод, закріплених у Конвенції:

– Право на життя (ст. 2);

– Заборона катування (ст. 3);

– Заборона рабства і примусової праці (ст. 4);

– Право на свободу та особисту недоторканність (ст. 5);

– Право на справедливий суд (ст. 6);

– Ніякого покарання без закону (ст. 7);

– Право на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8);

– Свобода думки, совісті і релігії (ст. 9);

– Свобода вираження поглядів (ст. 10);

– Свобода зібрань та об'єднання (ст. 11);

– Право на шлюб (ст. 12);

- Право на ефективний засіб юридичного захисту (ст. 13);
- Заборона дискримінації (ст. 14) тощо.

2. Врахування практики ЄСПЛ:

- аналіз рішень ЄСПЛ щодо України;
- врахування прецедентної практики ЄСПЛ щодо інших держав;
- оцінка відповідності проєкту НПА правовим позиціям ЄСПЛ.

3. Оцінка обмежень прав і свобод:

- перевірка законності обмежень;
- оцінка необхідності обмежень у демократичному суспільстві;
- аналіз пропорційності обмежень.

Методологія проведення експертизи:

- виявлення норм, які можуть обмежувати права і свободи, гарантовані ЄКПЛ;
- аналіз відповідності цих норм вимогам ЄКПЛ та практиці ЄСПЛ;
- формулювання висновків та рекомендацій щодо вдосконалення проєкту НПА.

Суб'єкти проведення експертизи:

- Урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини;
- Міністерство юстиції України;
- спеціалізовані наукові установи;
- міжнародні експерти

Значення експертизи на відповідність ЄКПЛ:

- забезпечення відповідності національного законодавства міжнародним стандартам у сфері прав людини;
- запобігання порушенням прав людини;
- мінімізація ризиків звернення громадян до ЄСПЛ;
- виконання міжнародних зобов'язань України.

*4. Експертиза проєктів нормативно-правових актів на предмет їх відповідності *acquis communautaire**

*Експертиза проєктів нормативно-правових актів на предмет їх відповідності *acquis communautaire** – це спеціалізоване дослідження, спрямоване на оцінку відповідності проєкту НПА праву Європейського Союзу.

Acquis communautaire (або *acquis ЄС*) – це сукупність правових норм, принципів, судових рішень, доктринальних положень, які складають правову систему Європейського Союзу та які повинні бути прийняті державами-кандидатами на вступ до ЄС.

*Структура *acquis communautaire*:*

- первинне законодавство ЄС (установчі договори);
- вторинне законодавство ЄС (регламенти, директиви, рішення, рекомендації, висновки);
- рішення Суду ЄС;
- загальні принципи права ЄС;
- міжнародні угоди ЄС.

*Правова основа експертизи на відповідність *acquis communautaire*:*

- Угода про асоціацію між Україною та ЄС;
- Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»;
- Наказ Міністерства юстиції України «Про здійснення експертизи проєктів законів та проєктів актів Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правових актів, на які поширюється вимога державної реєстрації, щодо відповідності положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини».

*Основні аспекти експертизи на відповідність *acquis communautaire*:*

1. Визначення пріоритетних сфер адаптації:
 - Митне право;

- Банківське право;
- Податкове законодавство;
- Інтелектуальна власність;
- Охорона праці;
- Фінансові послуги;
- Правила конкуренції;
- Державні закупівлі;
- Охорона здоров'я та життя людей, тварин, рослин;
- Довкілля;
- Захист прав споживачів;
- Технічні правила і стандарти;
- Транспорт;
- Енергетика, включаючи ядерну;
- Сільське господарство;
- Інші сфери, визначені Угодою про асоціацію.

2. Етапи проведення експертизи:

- визначення належності проєкту НПА до пріоритетних сфер адаптації;
- ідентифікація джерел *acquis communautaire*, що регулюють відповідні правовідносини;
 - порівняльний аналіз проєкту НПА та відповідних норм *acquis communautaire*;
 - оцінка відповідності проєкту НПА вимогам *acquis communautaire*;
 - формулювання висновків та рекомендацій.

3. Вимоги до експертного висновку:

- інформація про проєкт НПА;
- перелік джерел *acquis communautaire*, які використовувались при проведенні експертизи;
 - оцінка відповідності проєкту НПА вимогам *acquis communautaire*;
 - рекомендації щодо усунення виявлених невідповідностей;

– загальний висновок щодо відповідності проєкту НПА *acquis communautaire*.

Суб'єкти проведення експертизи:

- Міністерство юстиції України (Департамент міжнародного права);
- Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції;
- Міністерство закордонних справ України;
- спеціалізовані наукові установи;
- європейські експерти.

*Значення експертизи на відповідність *acquis communautaire*:*

- забезпечення відповідності національного законодавства праву ЄС;
- сприяння виконанню зобов'язань України відповідно до Угоди про асоціацію;
- підготовка правової системи України до потенційного вступу до ЄС;
- гармонізація українського законодавства з європейськими правовими стандартами.

*Проблеми та перспективи розвитку експертизи на відповідність *acquis communautaire*:*

- необхідність підвищення кваліфікації експертів;
- потреба в розширенні доступу до джерел права ЄС;
- удосконалення методології експертизи;
- посилення координації між органами державної влади.

5. Гендерно-правова експертиза нормативно-правових актів

Гендерно-правова експертиза нормативно-правових актів – це аналіз чинного законодавства та проєктів нормативно-правових актів, результатом якого є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Правова основа гендерно-правової експертизи:

- Конституція України;
- Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про проведення гендерно-правової експертизи»;
- Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проєктів нормативно-правових актів».

Мета гендерно-правової експертизи:

- виявлення у проєктах НПА положень, які містять ознаки дискримінації за ознакою статі;
- надання рекомендацій щодо усунення виявлених дискримінаційних положень;
- сприяння формуванню гендерно-чутливого законодавства;
- забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Об'єкти гендерно-правової експертизи:

- проєкти законів України;
- проєкти підзаконних нормативно-правових актів;
- чинні нормативно-правові акти.

Суб'єкти проведення гендерно-правової експертизи:

- Міністерство юстиції України (відповідальний орган);
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- Урядовий уповноважений з питань гендерної політики
- інститути громадянського суспільства та наукові установи (за власною ініціативою).

Методологія проведення гендерно-правової експертизи:

1. Загальний аналіз проєкту НПА:

- визначення сфери регулювання;
- оцінка важливості проєкту НПА для реалізації прав та можливостей жінок і чоловіків;

- аналіз цільових груп, на які поширюється дія проєкту НПА.

2. Спеціальний аналіз проєкту НПА:

- оцінка відповідності положень проєкту НПА міжнародним стандартам у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

- виявлення положень, які містять ознаки дискримінації за ознакою статі;

- аналіз наслідків прийняття проєкту НПА для жінок і чоловіків різних соціальних груп.

3. Формулювання висновку та рекомендацій:

- оцінка відповідності проєкту НПА принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

- надання рекомендацій щодо усунення виявлених дискримінаційних положень;

- пропозиції щодо включення гендерного компонента у проєкт НПА.

Основні критерії для проведення гендерно-правової експертизи:

- наявність у проєкті НПА положень, які обмежують права та можливості однієї зі статей;

- відсутність у проєкті НПА положень, спрямованих на ліквідацію дискримінації за ознакою статі;

- наявність у проєкті НПА положень, які можуть призвести до різних наслідків для жінок і чоловіків

- відсутність гендерно-чутливого підходу у формулюванні правових норм.

Значення гендерно-правової експертизи:

- забезпечення відповідності національного законодавства міжнародним стандартам у сфері гендерної рівності;

- запобігання дискримінації за ознакою статі

- формування гендерно-чутливого законодавства;

– сприяння впровадженню принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя.

6. Антикорупційна експертиза проєктів нормативно-правових актів

Антикорупційна експертиза проєктів нормативно-правових актів – це діяльність із виявлення в проєктах НПА положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Правова основа антикорупційної експертизи:

- Закон України «Про запобігання корупції»;
- Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні»;
- Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки;
- Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції»;
- Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Порядку проведення антикорупційної експертизи Національним агентством з питань запобігання корупції».

Види антикорупційної експертизи:

1. За суб'єктом проведення:
 - обов'язкова (проводиться Національним агентством з питань запобігання корупції);
 - Міністерством юстиції України (у рамках правової експертизи);
 - Комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією;
 - громадська (проводиться інститутами громадянського суспільства, громадянами).
2. За об'єктом:

- експертиза проєктів законів;
- експертиза проєктів актів Президента України;
- експертиза проєктів актів Кабінету Міністрів України;
- експертиза проєктів інших нормативно-правових актів.

Мета антикорупційної експертизи:

- виявлення корупціогенних факторів у проєктах НПА;
- усунення корупціогенних факторів;
- запобігання прийняттю нормативно-правових актів, які містять корупціогенні фактори;
- мінімізація корупційних ризиків.

Основні корупціогенні фактори, які виявляються під час антикорупційної експертизи:

1. Невизначеність адміністративних процедур (відсутність чітких підстав для прийняття рішень; невичерпний перелік документів; відсутність строків прийняття рішень; нечіткість процедури оскарження).

2. Широта дискреційних повноважень (невичерпний перелік підстав для відмови, можливість вільного вибору між різними варіантами рішень, відсутність обов'язку мотивувати рішення, можливість ухвалювати рішення в умовах конфлікту інтересів).

3. Прогалини в регулюванні (відсутність регулювання певних питань; відсутність механізмів контролю; відсутність відповідальності за порушення; не врегульованість конфлікту інтересів).

4. Колізії правових норм (суперечності між різними нормативно-правовими актами; суперечності між різними положеннями одного акту; дублювання повноважень різних органів).

5. Нечіткість формулювань (використання оціночних понять без визначення їх змісту; лінгвістична невизначеність; нечіткість формулювання обов'язків).

Етапи проведення антикорупційної експертизи:

1. Аналіз проєкту НПА та виявлення корупціогенних факторів.

2. Оцінка корупційних ризиків.

3. Формулювання рекомендацій щодо усунення корупціогенних факторів.

4. Підготовка висновку антикорупційної експертизи.

Висновок антикорупційної експертизи:

- містить опис виявлених корупціогенних факторів;
- включає оцінку їх впливу на корупційні ризики;
- містить рекомендації щодо їх усунення;
- має бути оприлюднений на офіційному веб-сайті суб'єкта, який проводив експертизу.

Значення антикорупційної експертизи:

- запобігання прийняттю нормативно-правових актів, які сприяють вчиненню корупційних правопорушень;
- мінімізація корупційних ризиків;
- підвищення ефективності антикорупційної політики;
- забезпечення прозорості та відкритості нормотворчого процесу

Висновки

Експертиза проєктів нормативно-правових актів є важливою складовою нормотворчого процесу, яка забезпечує якість та ефективність законодавства. Різні види експертиз спрямовані на оцінку відповідності проєктів НПА вимогам чинного законодавства, міжнародним стандартам та принципам, що дозволяє запобігти прийняттю недосконалих нормативно-правових актів.

Правова експертиза та її різновид – наукова правова експертиза – спрямовані на забезпечення відповідності проєктів НПА вимогам юридичної техніки, системності законодавства та науковій обґрунтованості правових рішень.

Експертиза на відповідність Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод має на меті забезпечення відповідності українського законодавства міжнародним стандартам у сфері прав людини та запобігання порушенням прав людини.

Експертиза на предмет відповідності *acquis communautaire* є важливим елементом процесу європейської інтеграції України, який забезпечує гармонізацію національного законодавства з правом ЄС.

Гендерно-правова експертиза спрямована на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та формування гендерно-чутливого законодавства.

Антикорупційна експертиза є ефективним інструментом запобігання корупції шляхом виявлення та усунення корупціогенних факторів у проєктах нормативно-правових актів.

Комплексне застосування різних видів експертиз забезпечує якість, ефективність та відповідність законодавства суспільним потребам і міжнародним стандартам.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке експертиза проєктів нормативно-правових актів і які її основні види?
2. Які етапи включає процес проведення правової експертизи проєктів нормативно-правових актів?
3. Чим відрізняється наукова правова експертиза від звичайної правової експертизи проєктів нормативно-правових актів?
4. Які основні права і свободи перевіряються під час експертизи нормативно-правових актів на відповідність Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод?
5. Що таке *acquis communautaire* і які його складові елементи?
6. Які пріоритетні сфери адаптації національного законодавства до законодавства ЄС визначені для експертизи проєктів нормативно-правових актів?

7. Які суб'єкти уповноважені проводити гендерно-правову експертизу і якими нормативно-правовими актами регламентується ця процедура?

8. Назвіть основні корупціогенні фактори, які виявляються під час антикорупційної експертизи проєктів нормативно-правових актів.

9. Які види антикорупційної експертизи існують за суб'єктом проведення та які органи уповноважені її здійснювати?

10. Яке значення має комплексне застосування різних видів експертиз проєктів нормативно-правових актів для якості законодавства?

Тести для самоконтролю:

1. Яке з наведених визначень найбільш точно відображає поняття експертизи проєктів нормативно-правових актів?

а) юридична перевірка тексту проєкту НПА на відповідність правилам правопису;

б) спеціалізоване дослідження, яке проводиться уповноваженими суб'єктами з метою оцінки відповідності проєкту НПА встановленим вимогам та стандартам;

в) формальна процедура реєстрації нормативно-правового акту в Міністерстві юстиції;

г) обговорення проєкту НПА в профільному комітеті Верховної Ради України.

2. Що НЕ є видом експертизи проєктів нормативно-правових актів за предметом дослідження?

а) експертиза на відповідність Конституції;

б) гендерно-правова експертиза;

в) експертиза на відповідність *acquis communautaire*;

г) судова експертиза.

3. Хто є суб'єктом проведення наукової правової експертизи проєктів нормативно-правових актів?

а) Міністерство юстиції України;

б) комітети Верховної Ради України;

- в) наукові установи та вчені-юристи;
- г) Національне агентство з питань запобігання корупції.

4. Яка стаття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує право на справедливий суд?

- а) стаття 5;
- б) стаття 6;
- в) стаття 7;
- г) стаття 8.

*5. Що таке *acquis communautaire*?*

- а) міжнародний договір між Україною та ЄС;
- б) сукупність правових норм, принципів, судових рішень, доктринальних положень, які складають правову систему Європейського Союзу;

в) орган ЄС, відповідальний за перевірку відповідності національного законодавства праву ЄС;

г) Директива ЄС щодо адаптації законодавства країн-кандидатів.

6. Який орган є відповідальним за проведення гендерно-правової експертизи проєктів нормативно-правових актів?

- а) Міністерство соціальної політики України;
- б) Міністерство юстиції України;
- в) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- г) Кабінет Міністрів України.

7. Які з перелічених факторів належать до корупціогенних, що виявляються під час антикорупційної експертизи?

- а) широта дискреційних повноважень;
- б) наявність прогалин у регулюванні;
- в) колізії правових норм;
- г) усі відповіді правильні.

8. Який нормативно-правовий акт є правовою основою для проведення антикорупційної експертизи в Україні?

- а) Закон України «Про боротьбу з корупцією»;
- б) Закон України «Про запобігання корупції»;
- в) Закон України «Про державну службу»;
- г) Закон України «Про судоустрій і статус суддів».

9. Яка експертиза спрямована на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків?

- а) соціологічна експертиза;
- б) антидискримінаційна експертиза;
- в) гендерно-правова експертиза;
- г) експертиза на відповідність Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

10. Що є результатом проведення експертизи проєктів нормативно-правових актів?

- а) прийняття нормативно-правового акту;
- б) експертний висновок з рекомендаціями щодо удосконалення проєкту;
- в) скасування чинного нормативно-правового акту;
- г) притягнення до відповідальності розробників проєкту НПА.

Практичні завдання:

1. Проаналізуйте будь-який проєкт нормативно-правового акту (або частину чинного НПА) та виявіть потенційні корупціогенні фактори. Обґрунтуйте свою позицію та надайте рекомендації щодо їх усунення у формі експертного висновку.

2. Проведіть гендерно-правову експертизу конкретного розділу або статті чинного законодавчого акту (наприклад, норми трудового законодавства або сімейного права). Складіть висновок про наявність або відсутність дискримінаційних положень за ознакою статі та запропонуйте шляхи вдосконалення норм.

3. Виконайте порівняльний аналіз конкретного положення українського законодавства та відповідних норм права ЄС. Визначте ступінь

їх узгодженості та підготуйте рекомендації щодо адаптації національного законодавства.

4. На основі будь-якого проєкту нормативно-правового акту складіть повний експертний висновок за одним із видів експертизи (правова, антикорупційна, гендерно-правова тощо). Структуруйте висновок відповідно до офіційних вимог та запропонуйте його для обговорення.

5. Проаналізуйте реальний приклад негативного експертного висновку на проєкт нормативно-правового акту. Визначте, які недоліки проєкту були виявлені та які рекомендації надані. Оцініть обґрунтованість експертних зауважень та запропонуйте власні шляхи вирішення виявлених проблем.

Теми доповідей для презентації на практичному занятті:

1. Розвиток інституту експертизи проєктів нормативно-правових актів в Україні: історія та сучасність.

2. Міжнародний досвід проведення антикорупційної експертизи проєктів нормативно-правових актів: порівняльно-правовий аспект.

3. Роль громадської експертизи проєктів нормативно-правових актів у контексті розвитку громадянського суспільства.

4. Методологія проведення правової експертизи проєктів нормативно-правових актів: теоретичні та практичні аспекти.

5. Проблеми та перспективи адаптації законодавства України до *acquis communautaire* в контексті євроінтеграційних процесів.

6. Експертиза проєктів нормативно-правових актів на відповідність практиці Європейського суду з прав людини: критерії та стандарти.

7. Гендерно-правова експертиза як інструмент формування недискримінаційного законодавства в Україні.

8. Цифрова трансформація процесу експертизи проєктів нормативно-правових актів: виклики та можливості.

9. Лінгвістична експертиза проєктів нормативно-правових актів: значення для нормотворчого процесу.

10. Роль Конституційного Суду України у здійсненні експертизи законодавства на відповідність Конституції України.

Ситуативні задачі:

1. Міська рада затвердила проєкт рішення «Про порядок надання земельних ділянок у користування для будівництва об'єктів комерційного призначення». В одному з пунктів проєкту зазначено: «Міський голова може прийняти рішення про надання земельної ділянки заявнику за наявності поважних причин без проведення конкурсу». Громадська організація «Прозоре місто» звернулася до Національного агентства з питань запобігання корупції з проханням провести антикорупційну експертизу даного проєкту.

Визначте, які корупціогенні фактори містяться у вказаному положенні проєкту? Складіть висновок антикорупційної експертизи з рекомендаціями щодо усунення виявлених корупціогенних факторів. Запропонуйте альтернативне формулювання цього пункту, яке мінімізує корупційні ризики.

2. Міністерство соціальної політики розробило проєкт Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження переліку важких робіт та робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок». До переліку включено близько 450 професій та видів робіт у різних галузях економіки. Громадська організація «Гендерна рівність» звернулася з пропозицією провести гендерно-правову експертизу цього проєкту.

Проаналізуйте можливі гендерно-дискримінаційні аспекти цього проєкту Постанови. Визначте, чи відповідає такий підхід міжнародним стандартам у сфері гендерної рівності та недискримінації. Запропонуйте рекомендації щодо вдосконалення проєкту Постанови з урахуванням принципу гендерної рівності.

3. Верховна Рада України розглядає проєкт Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо протидії поширенню недостовірної інформації у засобах масової інформації». Проєкт передбачає можливість

блокування інтернет-ресурсів на підставі рішення спеціальної комісії (без судового рішення) у разі поширення недостовірної інформації, що може завдати шкоди національній безпеці або громадському порядку. Комітет Верховної Ради з питань свободи слова призначив експертизу законопроекту на відповідність ЄКПЛ.

Визначте, які статті ЄКПЛ можуть стосуватися цього законопроекту. Проаналізуйте відповідність положень законопроекту практиці ЄСПЛ у подібних справах. Складіть експертний висновок щодо відповідності законопроекту стандартам ЄКПЛ.

4. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України розробило проєкт Закону «Про управління відходами». Закон має на меті гармонізацію українського законодавства з Директивою 2008/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 19 листопада 2008 року про відходи. Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції проводить експертизу цього законопроекту на відповідність *acquis communautaire*.

*Визначте основні вимоги Директиви 2008/98/ЄС, які мають бути імplementовані в національне законодавство. Проаналізуйте можливі розбіжності між термінологією ЄС та українською правовою термінологією у сфері управління відходами. Підготуйте експертний висновок щодо відповідності проєкту Закону вимогам *acquis communautaire* з рекомендаціями щодо його вдосконалення.*

5. Обласна державна адміністрація розробила проєкт розпорядження «Про затвердження Порядку взаємодії місцевих органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування в умовах надзвичайної ситуації». Юридичний відділ ОДА здійснює правову експертизу цього проєкту. При аналізі документу виявлено, що деякі положення проєкту регулюють питання, які вже врегульовані Кодексом цивільного захисту України, але пропонують інший порядок дій.

Визначте основні етапи проведення правової експертизи цього проєкту. Проаналізуйте можливі правові колізії між проєктом розпорядження та Кодексом цивільного захисту України. Складіть висновок правової експертизи з рекомендаціями щодо усунення виявлених недоліків та забезпечення відповідності проєкту вимогам юридичної техніки та чинному законодавству.

Додаткова література:

1. Богачова Л. Л. Правова експертиза нормативно-правових актів як складник нормотворчого процесу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 6. С. 12–15.
2. Бутенко В. О. Феноменологічні, методологічні та практичні основи правової експертизи юридичних документів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2011. 20 с.
3. Дідич Т. О. Нормопроекування: питання теорії та методології. Київ : В-во Європейського ун-ту, 2010. 160 с.
4. Загиней З. Кримінально-правова герменевтика : монографія. Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2015. 380 с.
5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
6. Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проєктів нормативно-правових актів : Постанова колегії Міністерства юстиції України від 21.11.2000 р. № 41. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=va_041323-00
7. Питання проведення гендерно-правової експертизи : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.11.2018 р. № 997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-%D0%BF#Text>
8. Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 р. № 731. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/731-92-%D0%BF>

9. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

10. Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 01.02.1995 р. № 51/95-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80>

11. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>

12. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

13. Рибікова Г. В. Правова експертиза нормативно-правових актів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2017. 230 с.

14. Філик Н. В., Рибікова Г. В. Процедура проведення правової експертизи нормативно-правових актів в Україні. *Юридичний вісник*. 2017. № 2 (43). С. 59–64.

15. Шишко В. В. Культурологічні проблеми правотворчості : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Київ, 2004. 18 с.